

Benő Attila

(forgatókönyv)

Maga körül is meglátta
a tékozló fiút,
kit elszédített a vágta;

meg a ravaszdi pénzváltót,
a parázna asszonyt,
kinek útja göröngy-átok;

a jelek útvesztőjében
öntelt írástudót,
ki álomba téved ébren.

Látta, ki választ szerepet,
kényszer-sorsot választ
(ó, könnyen mondott végzetek).

Fölszárad a maszkok könnye,
isméltődik megint
az Írás forgatókönyve.

Nincs kivétel, meg van írva.
Miért hullna újra
a langyhideg kéjbe, kínba?

Elnyűtt, levetett szerepek.
Gondban tisztult látás:
arc-pusztán a fény megered.

(körvonalak)

Körvonalamra egyszerűsödve,
a látvány már nem áltat.
Mint megtisztult ablakon,
rajtam a szem átláthat.
Hangzik a háttér szótlán.
Vagyok, mert lehetnék.
Felejttem azt, hogy voltam.

(érteni, hallani)

Érteni a sűrű égből a színjátészó kékjét,
a dolgok siketnéma jelbeszédét;

hallani, ahogy mozdul az árnyék
és elsötétedne a halánték;

a kiszáradt fák
fojtott sikolyát.

(nyírfák)

Egymás melletti törzsekről az ágak
mintha egymással versengve kúsznának,
hogy a fény villanásait láthassák,
ha fölöttük beszűkül a magasság.

Mintha kilátást egymástól vennék el,
hogy könnyebb legyen a lélegzetvétel.
(Leveleik között szabdalt az égbolt,
és tünedező valamennyi fényfolt.)

Konok nyírfák: egymástól elhajoltan;
az idegenség moccan minden lombban.
De lent, a nyirkos éjben a gyökerek,

egymásba kapaszkodó hosszú ujjak,
összefonódott, világos kötelek,
ős-szövetségek, melyek nem lazulnak.

Balázs Tibor

Az Idő rövid története

Az Idő én vagyok,
te csak halálsz
csöndben mögöttem,
hellén íjász.

Amit érintek,
halhatatlan,
magával ragad,
s hány alakban!

Lehetek én,
s lehet a Másik,
ki engem lát,
vagy épp ő látszik.

Lehet a szem,
s lehet világom,
vagy vaksötét,
amit kell látnom!

Amit nem láttam,
úgy idéz,
mint ölést, ölelést
a kéz.

Az órásmeister és a historiográfus

Nem a precíz
óraműveket, hanem a kicsi,
töpörödött órást, őt, aki
visszafelé is tudott járni
az Időben: „Sok ott a kalóz-
munka, fiam... a sok átállított
idő... csaták, csörték, forradalmak,
határsértések, harcok, hadisarcok ideje,
s ha visszaállítom, letördelik mutatóinkat,
szóval: egyre több a helyreállítani való
mánus, idő!”

Őt, az órásmeistert, aki szórén-szálán
eltűnt a kopók elől hajnalonta,
de visszalopakodott éji órán
és odahajolt a világ
hajszálpontos
dolgai
fölé...

Az idő hosszú története

A kőben egy madárral
- a költő így titok - ,
„Ne hágyj el, keselyű,
véled fölszállhatok...”

Egy madárral a kőben –
s közelg a kőtörő.
„Költő, emlékezzél meg,
rólam, ha az Idő...”

Gál Sándor

Omega II

Triptichon

I. *A most.* A kötetben lényegében benne van – legalább is hitem szerint –, az a megfoghatatlan idő-szelet, amely a jövőt múlttá törí. Az a pillanat, ami a létezés minden-ség-ritmusában a *folyamatos jelent* igyekszik megragadni, értelmezni, megérteni és – megértetni.

Miként a versben is, amikor az egyik verssor megtörik, hogy a következőt folytassa...

Az A MOST-ban ez az alfa és az ómega közötti létezés-szakasz akár a Mindenség-akár a Föld- akár az emberi nem párhuzamos evolúcióját jelenti vagy jelentheti.

Leszűkítve az egy-ember sorsa, története, nemkülönben történelmi valóságának át-alakulása – az istenek születésétől a Golgotán átívelően a t u d á s teljes csődjéig vagy ha úgy tetszik: kudarcáig...

A három részből álló kompozícióban ezt a hármas paralelát kíséreltem meg a nyelv-és a költészet lehetőségeivel egybefogni és rögzíteni.

Vagyis A MOST – kísérlet az egyetemes kezdet és az egyetemes vég tágulásának és zsugorodásának egyidejű megjelenítésére. Ami ugyan lehetetlen föladatnak tűnhet, ennek ellenére azt hiszem, hogy mégsem volt hiábavaló ez irányú kísérletem.

Mert – hátha?...

II. *Mintha mindig alkonyat lenne.* Ez a kötetem minden bizonnyal a legösszetettebb kísérletem. A két nagyobb részből álló kompozíció lényegi elemei: a biológiai létezés kezdetének a legtávolabbi, öntudatlan, a vegetatív valóság leírható részeitől – A Tejút csillagpárnája és az Égi harmat –, a tudatosan megélt s vállalt emberi-írói világ meg- vagy felépítéséig. A második, záró egység pedig – a Feljegyzések elmenőben – a biológiai leépülés folyamatát, megélését és megállíthatatlan zajlását követi és dokumentálja.

Lányegében a huszadik század harmincas éveitől a hatvanas évek végéig járja be a magam lét-idejét. Az első két rész a kezdet kezdeteit idézi fel és meg, műfaját tekintve a líra és a széppróza ikervoltának ötvözetével és összekapcsolásával. A továbbiak pedig a tudatosan vállalt és megélt emberi, nemzetiségi, társadalmi és nem utolsósorban írói összegezés – az emlékező próza nyitottságával és személyességével.

A Feljegyzések elmenőben című második részt 2005-ben kezdtem lejegyezni, még- pedig azzal az elhatározott szándékkal, hogy a korrallal – korommal – járó testi és szel-lemi leépülés *belső történéseit* megkísérlem rögzíteni. Igyekeztem tudósítani a vénák és aorták állapotáról, az izmok és ízületek működéséről... Megkísérelni a lehetetlent – odáig mondani a belső történéseket, amíg az értelem és a kéz győzi.

A személyes leépülés követése mellett e jegyzetsorban – mostanáig ötévnyi időtávolságon belül – bolygónk „leépülésének” radikális folyamatai, szinte párhuzamos egyidejűséggel nyomon követhetők, amikor is a globális pusztulás víziója földünket lassan őrzi szarkofággá, esetleg őrzi roncsteleppé változtatja. Így a Feljegyzések elmenőben olyan belső emberi monológ, amelyben a létezés teljességét igyekszem megragadni és leírni, bár ha tisztában vagyok annak leírhatatlanságával...

E két nagyobb tömbből álló munkám olyan, mintha két tükröt helyeznének egymással szembe, s mindkét tükröre más-más irányból esne a fény, és a *tükrökből visszaverődve a fény sugarát közösen egyesülne új emberi-írói szintézissé.*

Olyan *megfoghatatlan s mégis létező dokumentummá*, amely a nincs-időt írja le a felejtés és az emlékezet között.

III. *A legfőbb attribútum.* Többször elmondtam és leírtam – de nem elégszer! –, hogy a nyelv a nemzet legfőbb attribútuma. Ebből egyértelműen az következik, hogy a nyelv horizontális és nem vertikális képződmény. Szerepe nem fölé- vagy alá, hanem mellérendelő – mondhatni: b e f o g a d ó.

Ebből a tényből fakad, hogy a irodalom lényege sem lehet más, hiszen az írás a nyelv tárgyiasult változata. Kőbe, agyagba vésvé, pergamenre, papírra írva – s ez attól csoda, hogy bármikor újra visszaváltozhat emberi hanggá, emberi szóvá – az ember által a mindenkori jelenben. Mert az írás az emberi beszéd lehetséges reinkarnációja. Az írásból a hang, a beszéd föltámad.

Végső soron a leírtakból maga az *ember támad fel* – a megfogalmazó – évezredek elmúltával is.

Az emberség történelmének teljessége így van, így lehet velünk és köztünk – tovább adható egészként.

Irodalmunk mostani, legsúlyosabb gondja – ha úgy tetszik: állapota – szerintem abból a természetellenes, hamis és végső soron kirekesztő elméletből származik, amely irodalmunkat, annak múltját, jelenét és jövőjét – röviden: annak *horizontális elhelyezkedését tagadja.*

Aki így vélekedik, az nem az *értékek egymásmellettségét követi*, hanem a szelekció ember- és nemzetellenes elméletét igyekszik ráerőszakolni az anyanyelvre, a nemzetre és az egyetemes – *az egy és oszthatatlan* – magyar nemzeti irodalomra.

Mai és holnap írásbeliségünk nyomasztó gondja ebből a hamis, meddő és parazita elméletből következik.

Úgy tűnik fel előttem, hogy némelyek számára nem volt elég tanulságnak a magyarság huszadik századi felkoncoltatása – az új évezredben bekövetkezett a magyar irodalom belső, önfeladó trianonizációja is. Ahogy egykor Berzsenyi írta: „Literatúrát bal-tázó betyárok csárdája” lett kultúránk, irodalmunk színtere. Folyamatosan pusztítjuk azt, aminek egymást kellene védenie, erősítenie, segítenie, hogy megmaradjon szerves,

működő egységként a nemzet, az anyanyelv és az irodalom szépsége, szépséges csodája. És amit én személy szerint mindig vártam és reméltem: hogy létrejön ebben a hármas egységben az *alkotás békéje*...

Ha irodalmunk egységét – kultúránk egészét – meg akarjuk őrizni, akkor első számú feladatunk ennek a békének a megteremtése.

És nincs választásunk!

Mert második számú feladat ma már nem létezik számunkra.

A tizenkettedik füzet

(2014. május 1.)

Ez a tizenkettedik füzet, amelyben folytatom estéli följegyzéseimet. Ha sikerülne teleírnom, az létezésem egyik csodája lenne.

Lényege, hogy itt és ebben folytatódna „Az Ómega-kísérlet”, ami ezekben a napokban még valóban csak kísérlet, s eléggé képlékenynek tűnik, bár már körvonalazódnak szerkezeti összetevői. A folytatásban – a folytathatóságban – reményeimet az táplálja, hogy különösebben az összefüggések vagy kapcsolódási pontok nem jelentenek gondot, hiszen a „létezés műfaja” az egy-ember univerzumának a teljessége. S ebben a *teljességben bárhol és bármikor jelen lehetek*. Ez az univerzális lehetőség adja a mindennapi folytathatóság biztonságát – elméletét és gyakorlatát együtt!

Tisztában vagyok persze azzal is, hogy a szándék és a megvalósulás között fényévnyi a távolság.

*

Mintha minden leállt volna körülöttem ma délután. Csak bámultam a magasság viharfelhőit, csak hallgattam a lezúduló zápor különös suhogását, ami egybe fonódott a tetőről aláömlő áradattal. S e két ritmus különös hangjait a villámfényeket követő égi aknarobbanások szinte látható erővel sodorták magukkal.

Ezt az égi, lángoló zenét – igen! – *néztem és hallgattam*. Azt a lenyűgöző erőt, amellyel szemben csak a maga gyöngeségét élheti meg az ember. Lehetséges, hogy *ennek a nagyságnak a látványa bénított volna meg mindent körülöttem?!*

Minden mélységet és minden magasságot – együtt!

A Mindenség Viharai ugyan miként zenghetnek?

*

Tapasztalom, s régóta már, hogy nincs végleges kézirat. Ha bármelyik írásomat kézbe veszem, mindig találok benne valami javítani valót. Néha csak egy kimaradt vesszőt, máskor egy hiányzó névelőt... Ugyanakkor azt is tapasztalom, hogy elérkezik mindig az a pillanat is, amikor ki kell mondani az embernek azt, hogy „befejeztem!”

Az egész lényege mégis az örök befejezetlenség és az örök bizonytalanság.

És hogy ezzel a tudattal lehet csak újra és újra hozzáfogni a következő munkához.
Amit borzasztó nehéz megcselekedni és megélni.
Mert minden könnyítés kudarcot fialhat!

*

A kinti munkának is megvan a saját ritmusa. Ha például borsót ültetnek, az egymás mellé simuló sorok szinte verssé formálódnak. Még inkább, ha a zöld szárazon megjelennek a hófehér virágkelyhek. Amikor pedig a szélben megremegnek, még hangjuk is támad... Ha pedig a bab bóbítái törnek a fölszínre, a természet erejének és hihetetlenül nagy élni akarásának vagyunk a tanúi.

És minden elültetett magnak megvan a saját ritmusa, akárha daktilusi vagy anapesztusi verslábak sorakoznának életté a sorok párhuzamaiban...

Hogy az utóbbi hetekben kint dolgoztam a kertben, nem csak láttam, *de a növényekkel együtt meg is éltem a magvak átváltozását*, s bennük azt a szépséget és erőt, amely a létezés apoteózisa, s amely egyben költészet is!

Szóval a „természet poétikájában” ugyanúgy nyomon követhetjük a történeteket, akár az emberi létezésben.

Egy rózsza-metaphora tövisei

„Trianon legszebb rózsájának” Edvard Benes nevezte az első Csehszlovák Köztársaságot. Ennek a köztársaságnak lettem állampolgára 1937-ben.

Felmenőim – már ha egy zsellérsori kölök „felmenőit” valaha is számon tartották – valahányan magyarok voltak, s hozzá még az egykori világban „Esztergom megyesiek”. Hazafiúi kötelességüket teljesítve mindkét nagyapám végigjárta a hadak útját 1914 és 1918 között, mégpedig a keleti frontokon. Soóky József – anyai nagyapám – később még részt vett a románok elleni tiszai harcokban is, lévén erősen baloldali érzelmű cseléd, napszámos, részes-arató, nemkülönben hazafi. A keleti – muszka – frontról egy gyalogsági ásólapátot hozott haza emlékül. „Ezzel ástuk a dekungot – mesélte –, s amikor a földet dobtuk ki a gödörből, a muszkák mindig lóttek ránk.” Nagyapám ásólapátját két orosz golyó eltalálta, s a két helyen átlőtt hadi emléket az öreg Soóky az ágya mellett, az „eső házban”, vagyis a hálószobában őrizte. (A második világháború alatt tűnt el, amikor nálunk hat hétig „állt a front.” Búcsón a ruszlik, Duna-mocson a németek, az akkori Budapesti „körgyűrű” külső tűzfala...)

Gál nagyapám orosz fogságba esett, s hol a „vörösök”, hol a „fehérek” foglyaként a Kaukázuson túlra került, s valamikor 1920-ban Iránon keresztül keveredett haza, amikor az a **haza**, amelyért harcolt, *már nem létezett!*

Mint ismeretes, a trianoni mészárosok földarabolták!

Amikor öregapáim megérkeztek a beneši rózsza-metaphorába, a h a z á t legfeljebb

az o t t h o n jelenthette, hiszen a Duna, amelyen korábban akármikor átevezhettek Piszkére vagy Süttőre, katonákkal őrzött határfolyó lett. (A búcsi temető öregebbik részében csupa süttői márványból való sírkő áll... Megnézheti ma is akárki – márvány dokumentumai összetartozásunknak!)

Most – hogy gyorsabban haladjak az időben – a húszas és a harmincas évek gubancait kihagyom, nem azért, mert nincs jelentőségük, hanem mert elég sokat írtam róluk, s esetleg magamat ismételhethém, aminek sok értelmét nem látom.

Hanem ami 1938-ban elkezdődött, arra már több figyelmet kell fordítani, mert akkor, a bécsi döntést követően, mi, felvidékiek – otthoni szóhasználatban – „újra magyarok lettünk.”

A visszacsatolás idején még nem voltam egyéves, s már nem csupán országot, de állampolgárságot is cseréltem, bár erről semmit sem tudtam.

Mostanról nézvéen, ha az eseményt komolyan veszem – s miért ne venném komolyan? – *bizony csak kiderül, hogy én már akkor és ott **kettős állampolgárságúvá gazdagodtam!***

A magyart megkaptam, a csehszlovákot pedig nem vette el tőlem senki.

Amit pedig az ember kap, s amit nem vesznek el tőle, annak továbbra is a tulajdonosa!

Természetesen annak a maga idejében az égvilágon semmi jelentősége nem volt.

Csak mostanra lett! Több mint hetven esztendő elmúltával...

Amiként ismeretet a Beneš-féle rózsa-metaphora 1938-ban – először – hervadásnak indult.

A németeknek – stratégiai és gazdasági okokból – szükségük volt a Szudéta vidékre, hát „visszavették” maguknak, bárha a korabeli Csehszlovákiában elrendelték a mozgósítást. Például apámnak is be kellett vonulnia. De csakhamar leszerelték, mert a csehszlovák ellenállást Münchenben „békévé oldották” az érintett hatalmak. Holott a Sumavában ott állt a bevehetetlen erődrendszer. (E sorok írója a karibi válság és a berlini fal építésének az idején hónapokat töltött a jeles erődrendszerben három T-34-es harcokcsi parancsnokaként élesre töltött ágyúval, tűzparancsra várva... Szemből valóban bevehetetlennek tűnt. De megkerülésére több lehetőség is mutatkozott.)

A korabeli helyzet azzal bonyolódott tovább – az állampolgárság szempontjából is –, hogy Hlinka Szlovák Néppártja elfogadta a német ajánlatot, és 1939. március 14-én egyhangúlag kimondta Szlovákia önállóságát. Másnap, március 15-én a német hadsereg bevonult Prágába...

Magyarország és a Cseh–Morva Protektorátus közé így beékelődött az első önálló szlovák állam, Jozef Tiso – anyakönyvi bejegyzés szerint: Tiszo József – plébános köztársasági elnökkel az élen.

A Hitler által összekompilált „plébános köztársasága” a Német Birodalom leghűségesebb csatlósává lett. Parlamentje meghozta a legkegyetlenebb zsidótörvényt, s a szlovákiai „zsidó kérdést” pár hónap alatt megoldották.

Ugyanakkor azt is illik megemlíteni, hogy ebben a szlovákok első államában ott rekedt a csehszlovákiai magyar kisebbség „kisebbsége” – *mintegy százezer magyar!*

És lettek szlovák állampolgárokká!

Közben történtek egyéb cifraságok is. Például a németek megtámadták s le is győzték Lengyelországot. Tiso parlamentje azonnal a németek mellé állt: hadat üzent a lengyeleknek. A német győzelem után Hitler tizenhárom lengyel településsel hálálta meg a szlovák katonai segítséget. Amikor pedig – elég bután – Hitler nekiment a Szovjetunióknak, Szlovákia is hadat üzent a szovjeteknek, és a szlovák hadsereg egységei elindultak a keleti hadszíntérre. Később hadat üzent Szlovákia még az USA-nak és Angliának is – hogy teljes legyen a leltár... Szlovákia – tudomásom szerint – a jelzett hatalmakkal soha nem kötött békét... A kérdés: elévül-e egy hadüzenet? Ha nem, esetleg Putyinnak, vagy Obamának gondjai lehetnek egy szlovákiai invázióval szemben...)

Eközben apám, két nagybátyám és két keresztapám – Magyarország állampolgárai újra valahányan – a keleti fronton állnak harcban Jány Gusztáv vezérlete alatt. Egyik nagybátyám és két keresztapám maradt ott a Don-kanyarban... Apám, szanitécként, Felső Színe-vér környékén sebesült meg...

Mivel a huszadik század történelme tele van abszurd fordulatokkal, kicsit még vissza kell térnem egy tényre, amely később alapjaiban határozta meg létezésünket. Ez pedig nem más, minthogy Benes 1938. október 5-én lemondott elnöki tisztéről, és Svájcba emigrált. Helyére a csehszlovák nemzetgyűlés Emil Háchát választotta meg az alkotmány szerint hét évre a köztársaság elnökévé. Csehszlovákia – ahogy korábban ezt már jeleztem – 1939. március 14-én kettészakadt. Lett önálló Szlovákia s a Cseh–Morva Protektorátus.

Döntő tény, hogy Hácha nem mondott le elnöki tisztségéről, s a protektorátust német védnökség alá helyezte. És alkotmányjogilag továbbra is elnök maradt. Még Hitler se váltotta le!

Ezek a tények azért fontosak, mert a beneši elnöki dekrétumok jogi megítélése szempontjából döntő értékűek lehetnek.

Benes nem volt elnök!

Röviden: mi, egykori csehszlovák (szlovák) állampolgárok 1938 és 1945 között magyar és egyben kettős állampolgársággal rendelkezünk... (A magyart megkaptuk, a korábbi nem vették el...)

A háborút követően – pontosabban még a háború idején – 1945. április 5-én elfogadott Kassai kormányprogram VIII. szakasza szerint – eredetiben idézem, hogy hitellessége megkérdőjelezhetetlen legyen, tehát: „ceskoslovenskym obcanom nemeckej a madarskej národnosti sa státne obcianstvo zrusí.” (csehszlovákia német és magyar nemzetiségű polgárainak az állampolgársága megszűnik.) Ugyanakkor: az „ellenállásban résztvevők” kivételével valahányan háborús bűnösök lettünk. Én például nyolc-évesen...

Azokról az évekről és eseményekről néhány ezer oldalnyi verset és prózát írtam, de

most nem a részletek a fontosak. Mert a mi akkori jogállásunk egyértelmű volt. De azok, akik 1945–48 között születtek a totális jogfosztottságba! Minden embert megillető jog nélküli létbe...

Számosan voltak, akik a mindent megoldó „reszlovakizációt” választották, így állampolgári jogaikat visszakapták. Vagyonukat nem kobozták el, nem volt kitelepítés, deportáció, kényszermunka... Csak éppen emberségük csorbult.

A beneši dekrétumok és a Kassai kormányprogram együtthatására és sok egyéb atrocitással megtetőzve, a korabeli csehszlovákiai magyarság mérhetetlen veszteségeket szenvedett el. Az ötvenes évek elején a korábban egymilliós magyar kisebbség Csehszlovákiában egyharmadára apadt...

És a Kassai kormányprogram, valamint a beneši dekrétumok az 1948-as államfordulat után is életben maradtak.

Az pedig a legelképezetőbb tény, hogy a mai Európában – annak két EU-s tagállamában Csehországban és Szlovákiában – ez a kormányprogram és ezek a dekrétumok ma, 2014-ben is érvényben vannak!!!

Döbbenetes még leírni is, hogy olyan országban élek, amelynek alaptörvénye szerint – elvben, de a gyakorlatban is – ma bezárhatják a magyar iskolákat, kitelepíthetnek, vagyonomat – már ha volna – elkobozhatnak, s ugye, ha kiderülne, hogy én bizony 1938 óta magyar állampolgár (is) vagyok, megfoszthatnának a szlovák állampolgárságotól...

Mindenemet elvehetnék – az életemet is. Jobb esetben deportálnának, mint apámat 1952-ben a jáchymovi uránbányába kényszermunkára... De a Kassai kormányprogram tartalmazza a „hrdelny trest” a *főben járó bűn* esetében (kisebbségi vonatkozásban), a halálbüntetés is kiróható...

Természetesen nem ezek a „lehetőségek” riasztottak el annak idején már a „magyar igazolvány” kérelmétől is. Egyfenét! Az én koromban már a halál sem riasztó, ahogy odahaza Búcsón mondani szokták: aki meghal – jobblétre szenderül, esetleg megboldogul...

Szóval nem! Személyes sértésnek találtam – és annak tartom ma is –, ha magyarságomat holmi igazolványokkal kell bizonyítanom!

Az én magyarságom természetből adott – vállalás, amelyet létezésem egésze és eddigi munkám minden betűje bizonyít.

Következésképpen nincs szükségem „kettős” állampolgárságra sem!

Különben is többszörösen „kettős vagy akár hármas” állampolgársággal is dicsekedhetnék... Európa mai jogalkotói – köztük a Szlovák Köztársaság parlamentje – ebből sem elvenni, sem hozzáadni sem tudnak.

A természet demokráciája kegyetlen, de megkerülhetetlen, s abban – mindenki és minden – ember, állat, növény – aki erre a világra született, egyenrangú és egyenértékű.

Ezzel kellene kezdődni minden alkotmánynak!

Mert ilyen egyszerű az egész.

Mindezt irtam volt Buzitán, a trianoni „léniától” alig egy kilométernyire, ahová időnként feljárok sétálni. Egy semleges térbe, ahonnan – s a szememet sem kell lehunynom – jól látható, miként változik az egykori felvidéki magyarság szóróványá...

*

Ez a nagy füzet, amelybe mostanában „Az Ómega-kísérlet” különféle följegyzései kerülnek, egyszer – a nyolcvanas években – már használatban volt. Most a régi bejegyzések közt lapozva, találtam benne egy mondatot 1987-ből, amit érdemesnek vélek ide ismételni, hogy meg ne szökjön az örökkévalóság elől. A mondat pedig így hangzik: *Nem csak a mű, a róla való vélekedés is lehet dilettáns.*

Értelemszerűen ha van, aki egy jól megírt könyvet rosszul olvas, annak bizonyos következményei támadhatnak.

Mert olvasni már elég sokan tudnak, de nagyon kevesen értik igazán az olvasottakat...

Ebből következnek a tragédiák!

*

Az olvasás fölszabadít.

Főleg, ha a dolgok elvi vagy elméleti megközelítését boncoljuk.

Olyasmire gondolok, mint Max Bense a konkrét költészettel foglalkozó esszéje. „A közléstér – mondja Bense – materiális szemszögből háromdimenziós. A szónak – folytatja – egyidejűleg egy verbális, egy vokális és egy vizuális helyértéke van.”

Tapasztaltam – s tapasztalom folyamatosan – magam is, hogy a vers alakulása közben – ahogy az ember a szavakat a papíron megformálja – az előbb idézett hármas egység – folyamatosan megy végbe, alakul az üres papíron *a semmiből valamivé.*

Egy vers keletkezéstörténete minden korábbi poétikai ismerettel szemben mindig más és mindig új! Már R. Lowt Ézsaiás könyvének fordításakor fölismerte pl. „a tagok párhuzamosságát”, amely megtalálható az óhéber szövegekben, de az orosz „bilinákban” is.

Ugyanakkor létezik a természetben tetten érhető, szinte hibátlanul működő „poétika” is, amely ugyanolyan „triadikus funkciót” jelent, mint amiről Peirce is ír. Ennek a természetben meglévő hármas egysége **a mag, a virág és a termés.**

Szerintem ez a legmélyebb titok, amelynek megfejtésére a költészet törekszik!

*

Újra tapasztalnom kellett, hogy a természettel szemben az ember teljesen kiszolgáltatott. A délutáni vihar, villámokkal, ézengéssel és a ránk zúduló, négy hullámban érkező jégárral erre a tényre figyelmeztetett... Hogy közel fél év munkája – a virágzó kert – alig negyed óra alatt reménytelen pusztasággá változott.

A tetőre zúduló, borsó nagyságú „jég-gyöngyök” a csatornában összetorlódtak, a víz pedig egy kisebb Niagaraként ömlött alá, s mindent elárasztott a ház körül. Meg persze minket is, miközben igyekeztünk menteni a menthetőt.

Annak ellenére, hogy csodálatosnak érzem – mert hisz az is! – Lermontov versének (Vitorla) zárósrát, miszerint „A viharok mélyén ott a béke.” (Eredetiben még szebb: Bugy to v búrják jeszty pakój...) Szóval csodálatos ez a „viharok mélyén lakó béke”, ám a ma átélt égi jég-ár némileg elbizonytalanított... Minden letört hagymaszárat, paprikalevelet, paradicsomlevelet együtt gyászolok a lugas szőlő-reménységének pusztulásával...

Nem szeret az Isten! De az is lehet, hogy én nem szeretem a Pusztítás Urát...

*

Van, amikor egy mozdulat elég a beteljesüléshez: a vers önmagát szüli meg. A sorok úgy simulnak egymás alá, hogy mozgásuk párhuzamai megteremtik a legszebb formát – a függőleges hullámzást. Úgy veszik birtokba a teret, hogy a birtokbavétel által maga a tér is a vers szerves részévé válik. Akárha élőlény lenne, elindul megkeresni helyét és szerepét a világban.

És megkísérli megváltoztatni a megváltoztathatatlant...

*

Kapálás közben, ahogy a gyomokat elpusztítottam, azon töprengtem, hogy a növényi létezésben előfordulhat-e valamiféle *növényi tudat*. Hogy létezésüknek lehet-e „önértelmezése”?

Amolyan növényi *én vagyok!*?

A mag-valóság földalatti vajúdása, majd a „kiemelkedés” a fényre, a növekedés, az „egyhelyben-levés” együttes megléte? Egy fát, egy bokrot vagy egy napraforgót mindez hogyan érinthet meg?

Van-e ebben olyan csoda – ha úgy tetszik: költészet –, mint mondjuk egy méncsikó vágójában vagy egy madár röptésében?

A létezés felfejthetetlen örök titka – itt előttem, a földben, a földön s a föld felett. Kitéve szélnek, esőnek, jégszakadásnak, napsugarak perzselésének. S hogy egyynyári létezésükben az *ő előregedésük* és az *én megöregedésem* között van-e, lehet-e bármilyen rokonság, értelemmel felfogható összefüggés, netán párhuzam?

Természetesen lehet!

Vagyis a kérdésem nem jó!

De ez nem kudarc...

EGY AVANTGARDE-VÁLTOZAT

A múlt század hatvanas éveinek közepén Magyarországon volt egy nagyszabású, nemzetközi költőtálalkozó, amelyet Illyés Gyula nyitott meg, felsorolván mindazokat a magyar és egyetemes kérdéseket, amelyekről úgy vélte, hogy a korabeli költészet aktuális gondjaira-gyakorlatára elkészíthető valamilyen használható és közösen vállalható válasz.

Illyés Gyula annak idején egyebek mellett ezt írta le: „Az egész modern költészet alaptalaja, amelyből az egész kinőtt, egy fogalommal körülhatárolható: kétségbeesés.”

Amit Illyés a korabeli költészet alapgondjának megjelölt, az lényegében egy sokkalta nagyobb világpolitikai helyzetből fakadt vagy származott: a hidegháború jeges klímájában tántorgott az egész világ. Alig volt túl az emberiség a Karib-tengeri válságon, a Berlini fal felépítésén és a harmadik – nukleáris – világháború lehetőségén...

És ebbe a „lehetőségbe” bele volt kódolva az én személyes sorsom is. Tényleges katoná voltam – három T-34-es harckocsi parancsnoka, s huszonhét hónapot töltöttem az akkori csehszlovák–nyugatnémet határon. Főladatom volt – több ezer társammal – az „első csapást” fölfogni. A seregbéli tervek szerint húsz percig kellett tartani a „vonalat”, ugyanis ennyi idő kellett a fő erők felvonulásához...

Mielőtt elfoglaltuk volna harcállásunkat a cseh határ mentén kiépített erődrendszerek egyikében, tetőtől talpig vadonatúj felszerelést vételeztünk. Alsóneműt, felső ruhákat, amelyek fölé a harckocsizók szurokfekete „kezeslábasa” került. Azon ugyanis nem voltak olyan zsebek, amelyek akadályozhatták volna a „páncélkoporsóba” való be- és kiszállást. Ez a második világháborúból származó gyakorlatból fakadt, ugyanis egy találat esetén, ha valaki a személyzetből életben maradt, így könnyebben kijutott mondjuk az égő páncélosból... Mert megtörtént – magam is láttam ilyent 1944 telén –, hogy azért égett meg egy-egy katona, mert a zseb beleakadt valamibe, s megakadályozta a harcost a tankból való kijutásra. Annak idején a magam számára azt a következtetést vontam le mindebből, hogy a parádés új ünnepi mundér arra kellett, hogy az első vonalban „szép halottak legyünk.” S bizony ma már ezt komolyan állítani is merem, hiszen nem csak a veszteségeket tervezték előre, de a „veszteség” l á t v á n y a sem volt mellékes...

Amikor mindez megtörtént – mármint a harcállások elfoglalása –, elég nagy volt a Šumava térségében a zűrzavar, annak ellenére, hogy korábban – több mint két éven át – folyamatosan gyakoroltuk a lőállásokba való kijutást, a rádió és egyéb kapcsolatok létesítését, bemérve a fő- és melléklőszektorokat...

Szóval sok mindent össze kellett hangolni, hogy képesekké váljunk a béketábor megvédésére. Ebből származott a sok zavar, félreértés s a különféle veszteségek is.

Háborús állapotok között a felderítő egység léte, helyzete folyamatos bizonytalanságban telik mindaddig, amíg egyféle rend létre nem jön...

Azt hiszem, erről az állapotról szól az Illyés által megfogalmazott kétségbeesés. Persze ez feltételezés csupán, mert lehet számos egyéb indok, amelyeket ma már felesleges lenne firtatni.

Az első vonalba való kivonulás nem csupán a „szép halottak” vízióját vetítette elém. Azokban az időkben már összegyűlt legalább ötven-hatvan versem, s azokból néhány meg is jelent a pozsonyi magyar lapokban. Ezeket a „készek” gondolt verseket pedig bemásoltam egy füzetbe, s az volt az elképzelésem, hogy mire visszakerülök Pozsony-

ba, ez lehet majd az első verseskötetem alapmatériája. Csakhogy ez a füzet szórén-szálán eltűnt. Próbáltam nyomára bukkanni, de semmire se jutottam.

Ott voltam az „első vonalban”, a valós és az elképzelt avantgarde tűzvonalaiban, ahol elszenvedtem egy nem várt vereséget: *elveszett az első verseskötetem kézírata*.

Az „áttörési kísérlet”, az új poétikai irány földérítése és érvényre juttatása.

Ültem a T-34-es parancsnoki ülésében, várván a tűzparancsot, s közben azon töprengtem, hogy milyen lehet a találat pillanata, a robbanás, s hogy milyen esélyem lehet a túlélésre...

Aztán 1964-ben megjelent az *Arc nélküli szobrok* című verseskötetem.

Így lett a m á s o d i k az *első*.

Az idén novemberben lesz ennek kerekén ötven esztendeje. Azért is írtam le, hogy annyi évtized után valami megmaradjon belőle, emlékeztetőül...

*

Belebotlottam magamba.

Megvakított a fény.

Vagy csak nem néztem jól és időben a lába alá?

Bizony, milyen kevéske kell ahhoz, hogy az ember a nyakát kitörje...

Fénnyé bomlani!

Ezt írtam le egy papírdarabkára, s most, hogy ide másolom, szinte *látom is* magát az eseményt – a

b o m l á s t.

S ami még ezen is túli: hogy mindezt alig vagyok képes leírni. A toll ma – most – súlyosabb egy sziklabálványnál...

És ez nem holmi elvont fejtegetés része, hanem kőkemény valóság. Valami, aminek a megoldása vagy feloldása magyarázható, ám a magyarázatnak nincs semmi gyakorlati jelentősége.

Ha csak az nem, ami kiváltotta.

Az értelem fénné bomlása.

Lassan eljutok odáig – abba a mélységbe –, hogy mindennapi munkám már nem az írás lesz s nem az irodalom...

Lekaszálom a füvet, megöntözöm a palántákat, bekapálom a kertet, olykor főzők valamit – ebédet, vacsorát –, vagy elmosogatom az edényeket ebéd után... Esetleg estefelé kimegyek vadászni, de a vadászatot felváltja a gondolkodás – valamit elrendezni, olyat, vagy azt, amit még fontosnak vélek. Aztán mindazt, amit fontosnak véltem elrendezni, gyorsan kifújja a fejemből az alkonyat szele, mielőtt még rám szakad az éjszaka bizonytalansága...

Seléndy Balázs

Silentium

(Dudás Sándornak, Magyarország halló-ideg bénulással született, siket költőjének)

Mi, akik nem csak talpunkon át
érezzük, de halljuk a vonat dübörgését,

nem tudjuk mit jelent egy kilométerrel a föld alatt
barlangban élni, ahol
nem hullik a kő a sziklás menyezetről
ha csak nem éppen akkor pillantottunk oda,
ahol a cseppkő képződését csak láthatjuk, de a teremtő
kis vízcsepp áldásos csöppenése számunkra néma,
ahol még ha suttogna is
egy átsuhanó szellő nem tudnánk, hogy valami 'suttogott',
mert azt hallani kellett volna
és ez, a világ legelső dimenziója,
tőlünk elvétetett.

Ó, HANG,

amivel mint még meg nem született
csecsemők megismerkedtünk,
anyánk szívének lüktetése,
mely eljött hozzánk, nem csupán mint ritmikus
dobogás, de egyenletes, nyugtató, átölelő
tompá dobszó,

amikor
sulytalanul lebegve puha-falú univerzumunkban
még nem tudtuk mi az íz, mi a tapintás, mi a fény, mi az illat,
amikor a világ nekünk csak hang és egész testünkben átérzett
bizsergés volt...

Ó, HANG!

Mit tudunk mi,
öntudatlan
birtoklásodban,

hangtalanul üvöltő
HIÁNYODRÓL?

Te

Te,
aki bennem élsz és akihez
hasonlítani akartam...

A tükörbe nézve látom
nem tudtam kis jómagam
a Te képedre átkovácsolni,
az Egészből mindig csak
a Részt láttam, ahhoz idomultam.

Lehettem volna jó,
de csak jócska lett belőlem,
lehettem volna patyolat-fehér
és szürke lettem,
ha adni akartam, csupán
elegemre figyelve tettem, biztosítva,
hogy még tartalékom is maradjon,

bízni akartam, de magamat vaksin odaadni
aligha mertem,
ha megbocsátani s felejteni akartam,
haragomat csak elrejteni tudtam,
s ez most őrlí azt, aki
megérdemli: engem;

ha lehettem volna
mosolygóan szerény,
az alázatot, mint lebbenő köpenyt vettem fel,
a legkisebb szellő érintésére
megmutatkoztam magam
szégyenletes
kicsiségében.

Ó,
amint annyiszor kértelek,
most is kérlek újra:
Te, aki bennem élsz,
Te, aki a hegyen hozzám is beszéltél,
Te, a Könyörületes,

szabadíts meg engem
magamtól!